

Wyrok z dnia 21 czerwca 1994 r.

I PRN 39/94

Przewodniczący SSN: Jadwiga Skibińska-Adamowicz, Sędziowie SN: Kazimierz Jaśkowski (sprawozdawca), Maria Mańkowska,

Sąd Najwyższy, przy udziale Prokuratora Witolda Bryndy, po rozpoznaniu w dniu 21 czerwca 1994 r. sprawy z powództwa Jadwigi C., Marleny D. i Mirosława C. przeciwko Sądowi Wojewódzkiemu w Sz. o wynagrodzenie, na skutek rewizji nadzwyczajnej Ministra Sprawiedliwości [...] od wyroku Sądu Apelacyjnego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu z dnia 18 listopada 1993 r. [...],

u c h y l i ł zaskarżony wyrok w pkt II w części uwzględniającej powództwo i w pkt III oraz poprzedzający go wyrok Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy w Szczecinie z dnia 4 marca 1993 r.,[...] w części uwzględniającej powództwo i przekazał sprawę w tym zakresie temu ostatniemu Sądowi do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 4 marca 1993 r. Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie zasądził od Skarbu Państwa-Sądu Wojewódzkiego w Sz. na rzecz Jadwigi C., Marleny D. oraz Mirosława C. - spadkobierców Bogdana C., zmarłego dnia 15 lutego 1992 r. sędziego Sądu Wojewódzkiego następujące kwoty: Jadwidze C. 34.425.665 zł, Marlenie D. 17.301.665 zł i Mirosławowi C. 27.576.065 zł, wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 12 listopada 1992 r. Na zasądzone kwoty składają się różne elementy. Na rzecz każdego spadkobiercy zasądzono 17.301.665 zł tytułem 1/3 należnego spadkodawcy wynagrodzenia za pracę za okres od dnia 1 stycznia 1990 r. do dnia 15 lutego 1992 r., obliczonego z uwzględnieniem przeciętnego wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej, przy czym wynagrodzenia za lata 1990 i 1991 dodatkowo zwaloryzowano na podstawie art. 3581 § 3 k.c. w zw. z art. 300 k.p., oraz tytułem 1/3 ekwiwalentu za nie wykorzystany urlop. Ponadto na rzecz Jadwigi C. zasądzono kwotę 6.849.600 zł tytułem wy równania zasiłku pogrzebowego i kwotę 10.274.400 zł tytułem po łowy wyrównania odprawy pośmiertnej zasądzając drugą połowę te go wyrównania na rzecz Mirosława C.

Sąd Wojewódzki ustalił, że spadkodawca powodów w spornym czasie był zatrudniony na stanowisku sędziego Sądu Wojewódzkiego w Sz. Strona pozwana wypłacała mu wynagrodzenie za pracę sprzecznie z art. 71 § 1 Prawa o ustroju

sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz. U. z 1990 r, Nr 23, poz. 138) oraz z rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 września 1990 r. w sprawie wynagradzania sędziów sądów powszechnych oraz asesorów i aplikantów sądowych (Dz. U. Nr 66, poz. 392), gdyż do obliczenia tego wynagrodzenia przyjmowała niższą podstawę niż wynikająca z przeciętnego wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej w gospodarce narodowej, ogłaszanego co kwartał przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej.

Sąd Wojewódzki podniósł, że powyższe przepisy dotyczące zasad wynagradzania sędziów nie zostały zmienione ani ustawą z dnia 28 września 1991 r. o wynagrodzeniach w sferze budżetowej w 1991 r. (Dz. U. Nr 87, poz. 396), ani ustawą z dnia 25 stycznia 1992 r. o zasadach gospodarki finansowej państwa w 1992 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 83), gdyż te ostatnie przepisy mają charakter porządkowy i służą kształtowaniu środków na wynagrodzenia pracowników w sferze budżetowej. Poza tym art. 4 ustawy z dnia 28 września 1991 r. został uznany orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 29 stycznia 1992 r. sygn. K.15/91 za niezgodny z przepisami Konstytucji.

Sąd I instancji uznał również za uzasadnione roszczenie powodów dotyczące odsetek oraz z tytułu waloryzacji zaległego wynagrodzenia na podstawie art, 3581 § 3 k.c.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu rozpoznając rewizję strony pozwanej, wyrokiem z dnia 18 listopada 1993 r., [...] uchylił zaskarżony wyrok w części zasądzającej na rzecz Jadwigi C. kwotę 6.849.600 zł tytułem zasiłku pogrzebowego i sprawę w tym zakresie przekazał Oddziałowi ZUS w Sz. oraz zmienił go w ten sposób, że zasądzone kwoty obniżył do kwoty dla Jadwigi C. 22.700.048 zł, Marleny D. 12.425.648 zł i dla Mirosława C. 22.700.048 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 18 listopada 1992 r.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia Sądu I instancji, iż wynagrodzenie sędziego powinno być zgodne z art. 71 Prawa o ustroju sądów powszechnych przewidującym systematyczną waloryzację wynagrodzeń sędziowskich przez przyjęcie za podstawę do ustalenia ich wysokości bieżącego przeciętnego wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej. Zdaniem Sądu Apelacyjnego nie jest możliwe wsteczne odbieranie pracownikowi przysługujących mu uprawnień (w tym wynagrodzenia) gwarantowanych obowiązującymi zasadami prawa pracy i konkretnymi przepisami, a tak właśnie czyni art. 4 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o wynagrodzeniach w sferze budżetowej w 1991 r. oraz art. 16 ustawy z dnia 25 stycznia 1992 r. o zasadach gospodarki finansowej państwa w 1992 r.

Sąd Apelacyjny nie podzielił natomiast stanowiska Sądu Wojewódzkiego w

kwestii waloryzacji dochodzonego wynagrodzenia na podstawie art. 3581 § 3 k.c. i w tej części zmieniając zaskarżony wyrok oddalił powództwo.

Od powyższego wyroku w części oddalającej rewizję strony pozwanej oraz od poprzedzającego go wyroku Sądu Wojewódzkiego w części uwzględniającej powództwo wniósł rewizję nadzwyczajną Minister Sprawiedliwości domagając się uchylenia wymienionych wyroków i przekazania sprawy Sądowi Wojewódzkiemu - Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Szczecinie do ponownego rozpoznania.

Zdaniem rewidującego wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu narusza rażąco art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o wynagrodzeniach w sferze budżetowej w 1991 r. (Dz. U. Nr 87, poz. 396) oraz art. 16 pkt 2 ustawy z dnia 25 stycznia 1992 r. o zasadach gospodarki finansowej państwa w 1992 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 83), gdyż pomija te przepisy przy rozstrzygnięciu sprawy. Stanowisko to pozostaje w sprzeczności z jednoznaczną treścią wymienionych przepisów, które stanowią, że do ustalenia wynagrodzenia zasadniczego sędziów Sądu Najwyższego, sędziów sądów powszechnych i prokuratorów za 1991 r. oraz za 1992 r. do czasu uchwalenia ustawy budżetowej - stosuje się przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej w I kwartale 1991 r. Przepisy te - jako późniejsze - uchylają w okresie ich obowiązywania moc obowiązującą art. 71 § 1 prawa o ustroju sądów powszechnych w odniesieniu do bieżącej waloryzacji wynagrodzeń w oparciu o aktualne przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej, wprowadzając natomiast jako podstawę ustalenia wynagrodzenia przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej z I kwartału 1991 r. Zatem według tych zasad powinno być obliczone wynagrodzenie sędziego i od tak ustalonego wynagrodzenia należą się również odsetki.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Okresem spornym w sprawie jest okres od dnia 1 stycznia 1990 r. do dnia 15 lutego 1992 r. W tym czasie, gdy chodzi o wynagrodzenie sędziów, obowiązywało kilka aktów prawnych. Do dnia 31 grudnia 1990 r. obowiązywał art. 71 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (jednolity tekst Dz. U. z 1990 r. Nr 23, poz. 138), który stanowił, że wynagrodzenie sędziów jest równe i stanowi, odpowiednio do rangi stanowiska sędziego, wielokrotność przeciętnego wynagrodzenia w sferze produkcji materialnej, a tym, co różnicuje wynagrodzenie sędziów, jest staż pracy i pełniona funkcja. Powyższy przepis rozumiany był w ten sposób, że podstawą ustalenia wynagrodzenia sędziego jest przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej wraz z wypłatami z zysku z tego okresu, w którym powstaje prawo sędziego do wynagrodzenia (tzw. bieżąca walo-

ryzacja wynagrodzeń sędziowskich), przy zastosowaniu odpowiedniego mnożnika (zob. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 sierpnia 1991 r., I PZP 34/91 i z dnia 27 maja 1993 r. I PZP 12/93).

Gdy chodzi o wynagrodzenie sędziów w 1991 r., to art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o wynagrodzeniach w sferze budżetowej 1991 r. (Dz. U. Nr 87, poz. 396) przewidywał, że do ustalenia wynagrodzenia zasadniczego sędziów Sądu Najwyższego, sędziów sądów powszechnych i prokuratorów w 1991 r. stosuje się przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej w I kwartale 1991 r. Również tę zasadę ustalenia wynagrodzenia sędziów w 1992 r. - do czasu uchwalenia ustawy budżetowej na 1992 r., przyjął art. 16 pkt 2 ustawy z dnia 25 stycznia 1992 r. o zasadach gospodarki finansowej państwa w 1992 r. (Dz. U. Nr 21, poz. 83).

W spornym czasie, ustawą z dnia 16 października 1991 r. (Dz. U. Nr 100, poz. 443), nastąpiła także zmiana art. 71 Prawa o ustroju sądów powszechnych polegająca na wprowadzeniu nowego, następującego brzmienia § 2 tego artykułu: "Przez przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej, o którym mowa w § 1, rozumie się przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej w gospodarce narodowej bez wypłat z zysku, ogłaszane co kwartał przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski", w terminie do 7 dnia roboczego drugiego miesiąca każdego kwartału za kwartał poprzedni". Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 16 października 1991 r. o zmianie ustawy- Prawo o ustroju sądów powszechnych... § 2 art. 71 w nowym brzmieniu wszedł w życie z dniem ogłoszenia ustawy, tj. dnia 6 listopada 1991 r.

Z przytoczonych przepisów wynikają zatem następujące konsekwencje:

- w okresie od 1 stycznia do 5 listopada 1991 r. podstawą ustalenia wynagrodzenia zasadniczego sędziego powinno być przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej w I kwartale 1991 r. wraz z wypłatami z zysku;

-w okresie od 6 listopada 1991 r. do 31 maja 1992 r. podstawę tę stanowiło przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej w I kwartale 1991 r., bez wypłat z zysku.

Ponadto z wymienionych wyżej przepisów wynika, iż ustawodawca uczynił odstępstwo od zasady bieżącej waloryzacji wynagrodzeń sędziowskich stanowiąc, że w okresach przewidzianych w tych przepisach, za podstawę wynagrodzenia sędziów przyjmuje się przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej z wcześniejszego okresu, a nie przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcji materialnej z tego kwartału, za który przysługuje wynagrodzenie.

Przedstawione stanowisko jest zgodne z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 1993 r. I PZP 12/93 (nie publikowaną), w której uzasadnieniu Sąd ten stwierdził, że "przepisy art. 4 ust.1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o wynagro-

dzeniach w sferze budżetowej w 1991 r., art. 16 pkt 2 ustawy z dnia 25 stycznia 1992 r. o zasadach gospodarki finansowej państwa w 1992 r. oraz art. 28 ustawy budżetowej na rok 1992 z dnia 5 czerwca 1992 r., jako późniejsze, uchylają w okresie ich obowiązywania moc obowiązującą art. 71 Prawa o ustroju sądów powszechnych odnośnie do bieżącej waloryzacji wynagrodzeń sędziowskich w oparciu o aktualne przeciętne wynagrodzenie w sferze produkcyjnej...", oraz że w razie sprzeczności między przepisami różnych ustaw, w wypadku gdy późniejsze nie uchylają w wyraźny sposób wcześniejszych, ma zastosowanie reguła *lex posterior derogat priori*. Tak również uznał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 12 kwietnia 1994 r. I PRN 11/94 (nie publikowanym).

Za trafny należy więc uznać zarzut wnoszącego rewizję nadzwyczajną, że rażącym naruszeniem prawa jest niezastosowanie omawianych przepisów przy rozstrzygnięciu o żądaniach powoda i przy wydaniu zaskarżonego orzeczenia.

Oceny tej nie może zmienić okoliczność - przyjęta przez Sąd Apelacyjny jako istotna - że Trybunał Konstytucyjny uchwałą z dnia 29 stycznia 1992 r. K. 15/91 (OTK I półrocze 1992 r., poz. 8) uznał między innymi art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o wynagrodzeniach w sferze budżetowej w 1991 r. (Dz. U. Nr. 87, poz. 396) za niezgodny z Konstytucją, zaś Sejm RP dnia 6 maja 1992 r. uznał to orzeczenie za zasadne, skoro stanowisko Sejmu nie spowodowało zmiany lub uchylecia w całości lub w części wymienionego przepisu. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest zachowanie przez ten przepis mocy obowiązującej. W tej kwestii w taki sam sposób wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwałach z dnia 2 marca 1993 r. I PZP 3/93 (OSP 1994 z.2 poz. 35 z aprobowaną glosą J.Trzcíńskiego) i z dnia 27 maja 1993 r. I PZP 12/93 podkreślając, że "ani orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego, ani decyzja samego Sejmu uznająca jego zasadność, nie mają wpływu na moc obowiązującą aktu ustawodawczego", gdyż wyłączenie jego obowiązywania następuje dopiero w wyniku zmiany lub uchylenia przez Sejm ustawy w całości lub w części. W związku z tym nie ma podstaw do niestosowania art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r., co oznacza, że brak jest podstaw do kwestionowania przewidzianego w tym przepisie zawieszenia waloryzacji płac w 1991 r.

Podnieść także należy, iż w odniesieniu do wynagrodzeń za 1992 r. Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z dnia 30 listopada 1993 r., sygn. K 18/92 (Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w 1993 r. cz.II, poz. 31) uznał za niezgodny z Konstytucją art. 16 w/w ustawy z dnia 25 stycznia 1992 r. o zasadach gospodarki finansowej państwa w 1992 r. jedynie w zakresie odnoszącym się do czasu przed jego ogłoszeniem w Dzienniku Ustaw. Wynika stąd, że zdaniem Trybunału co do zasady tzw. ustawy okołobudżetowe mogą wprowadzać odstępstwo od waloryzacji wynagrodzeń przewidzianej w prawie o ustroju sądów powszechnych.

Do dnia orzekania Prezes Trybunału nie opublikował w Dzienniku Ustaw obwieszczenia o utracie mocy obowiązującej przepisów ustaw, których sprzeczność z Konstytucją stwierdził Trybunał w orzeczeniach o sygnaturach 15/91 i 18/92.

Przy ponownym rozpoznawaniu sprawy Sąd Wojewódzki powinien także rozważyć prawo powodów do stosownych części ekwiwalentu za niewykorzystany urlop wypoczynkowy spadkodawcy. Zgodnie bowiem z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 13 maja 1994 r., sygn. I PZP 23/94 ekwiwalent pieniężny za nie wykorzystany urlop wypoczynkowy należny pracownikowi w roku kalendarzowym, w którym nastąpiło wygaśnięcie stosunku pracy wskutek śmierci pracownika, przysługuje w równych częściach jego małżonkowi i innym członkom rodziny spełniającym warunki wymagane do uzyskania renty rodzinnej w myśl przepisów o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin. Uzasadniając tę tezę Sąd Najwyższy stwierdził, że do spadku nie wchodzi prawo do urlopu w naturze jako ściśle związane z osobą pracownika ani prawo do ekwiwalentu za urlop, gdyż nie przysługiwało ono zmarłemu pracownikowi w chwili jego śmierci. Jednakże art. 171 § 1 k.p. stanowi wyraźne źródło prawa do ekwiwalentu za urlop w przypadku wygaśnięcia stosunku pracy wskutek śmierci pracownika, nie określając osoby uprawnionej do tego świadczenia. Istniejąca w tym zakresie luka prawna może być wypełniona w drodze analogii z art. 93 k.p., przewidującego powstanie po stronie wymienionych w tym przepisie osób określonych praw majątkowych w razie śmierci pracownika.

Z powyższych względów na podstawie art. 422 § 2 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

=====